

מאת: פבל גוז'לינסקי

איך פולין כבשה את ישראל

אולי הפעם לא על כשלונות? לא על משיכת כסאות מתחת לאיבר גוף מסוים של ראש הממשלה או הנשיא, אלא על משהו שהצליח במדיניות החוץ הפולנית? ובלי פתוס פטריוטי, שהופך אפילו את ההצלחה הגדולה ביותר למפגן ראויה גרוטסקי וגאוה בהצגת תסביכים.

למזלנו, ההצלחה של שנת פולין בישראל איננה פרי פעולתם של פוליטיקאים, אלא קודם-כל אמנים, והם מפמפמים בלונים של פתוס רק כדי לפוצץ אותם ברעש גדול. כמו יעקב שצ'ינסני שבנה בעכו "סנסורמה", שבאמצעותה הצופים ראו והרגישו על בשרם כפור וסערות שלגים של "חורף המאה" של שנת 1979, כאשר הכניסו את ראשיהם לחור המתאים. או קומיקסאים פולנים וישראלים שבאלבום המשותף "קומפוט" התעמתו עם תסביכים וסטריאוטיפים לאומיים, בלי לשחק בנימוסים ובתקינות.

סיום שנת פולין ביום א' בירושלים (סיום סמלי מכיוון שהאירועים נמשכים) היה רגיל לכאורה: שופן, גורצקי, מחיאות כפיים, סיפוק. אך מאחורי הקלעים נשמעה נימה אחרת: "השקעה מעולה, כסף שהוצא בצורה מצויינת" – אומר לי מנהל מכון גתה בתל אביב וסגן שר החינוך הפולני נהנה מהסכם שנחתם זה עתה לחילופי נוער, בדומה להסכם שיש בין ישראל וגרמניה, כדי שפולין תפסיק להיות רק בית קברות יהודי ענק לדורות הבאים של הישראלים.

לרבים היא מעולם לא הייתה כזאת, לאחרים היא הפסיקה להיות כזאת כעת. הודות לאמנים. לפלישה של מאות אמנים פולנים, בחסותו של מכון אדם מיצקייביץ', שנמשכה מעל שנה, לא היה דבר משותף עם חגיגות רשמית. האמנות המודרנית מתאימה יותר לעירעור אמיתות אידיאולוגיות מקובלות, להריסת השפה שבה דיברנו עד כה על סוגיות פולניות-יהודיות ולניפוץ סטריאוטיפים.

אך שנת פולין איננה רק שיחה על העבר הפולני-יהודי. האמנים הפולנים לא חששו להיכנס, לעיתים באופן בוטה, לעכשוויות הישראלית, ללכת לכיוון האוטונומיה הפלשתית, לדפוק – כמעט בפועל – את הראש בקיר. לא היה ניתן לצפות למשהו אחר מזביגנייב ליברה, קז'ישטוף ורליקובסקי, קבוצת "טפוז'יבו" או תיאטרון "משרד נסיעות". ארתור ז'מייבסקי משך אפילו את סרטו "הם" מהתערוכה בחיפה – כמחאה שלו נגד מבצע של צה"ל באוטונומיה.

ומה יישאר מפלישה אמנותית זו? קודם כל, שפה חדשה שתאפשר לאמנים משתי המדינות לדבר ביניהם, שבה העבר איננו מילה נרדפת לטענות, רגשות אשם, תחושת עוול או פחד. והעתיד מהווה סיכוי.

חבל לבזבז סיכוי כזה.

שמעתי בתל אביב את אחד האוצרים מתבדח: "שמע, אני מפיק תערוכה מיוחדת. תאר לעצמך, היא תהיה ללא השתתפות של אמנים מפולין". כזאת הייתה פלישת הפולנים.